
OPERAČNÍ A BOJOVÁ PŘÍPRAVA

NEDOSTATKY UTAJENÍ VELENÍ PŘI VELITELSKO-ŠTÁBNÍCH CVIČENÍCH

Pplk. pěch. František Rubeš

Naše lidově demokratická armáda budovaná podle vzoru slavné a neporazitelné Sovětské armády dosáhla podstatných úspěchů v bojové a politické přípravě, které spolu s vysokým materiálním zabezpečením a vybavením veškerou výtečnou bojovou technikou zabezpečují její plnou bojeschopnost.

Úkoly naší lidové armády nerozlučně spojené se zvýšeným úsilím všeho pracujícího lidu o urychlené vybudování socialismu v naší vlasti, zvyšující se třídní boj a stále rostoucí špiónážní činnost západních imperialistů chystajících novou útočnou válku vyžadují však podstatné zvýšení revoluční bdělosti a ostrážitosti, zejména v naší armádě, střežící západní hranice mírového bloku.

Vojenská přísaha zavazuje každého příslušníka naší armády k bdělosti a ostrážitosti a k přísnému zachovávání vojenského a státního tajemství. Tuto povinnost zdůrazňují i příslušné články našich nových řádů a předpisů zpracovaných podle bohatých válečných zkušeností hrdinné Sovětské armády.

Proto je naprosto nutné, aby se všichni příslušníci naší lidové armády, zejména její velitelský sbor a její štáby, staly vzorem uvědomělé bdělosti a ostrážitosti v zachovávání vojenského a státního tajemství. Tuto povinnost nám ukládají také nové stanovy naší rodné Komunistické strany, která má největší zásluhy a vysokou odpovědnost o vysokou bojeschopnost naší armády.

To znamená již v míru uvědoměle střežit a uchránit toto tajemství před vnějším i vnitřním nepřítelem, který stále usiluje mařit naši cestu k socialismu a oslabit bojeschopnost naší lidové armády, záštity naší samostatnosti, úspěchů naší pracující třídy a zachování míru.

To znamená osvojit si a přesně dodržovat všechna nařízení a zásady utajení velení ať již v správném zacházení a zabezpečení tajných písemností, střežení velitelských stanovišť a důležitých vojenských objektů nebo v správném operačním utajení při velitelsko-štábních cvičeních, které jsou přípravou a zkouškou pro činnost v poli.

O zásadách utajení velení v oboru administrativním i operačním pojednávají naše řády a předpisy, k zabezpečení jejich provádění byly vydány zásadní rozkazy a jsou i předmětem výuky při plánovaném štábním výcviku. Ačkoliv se o bdělosti a ostrážitosti velmi často hovoří a její zajištění je i předmětem stranických usnesení, není ještě vždy plně a správně uplatňována.

To potvrzují četné ztráty důležitých tajných dokumentů, s nimiž je dosud neodpovědně zacházeno, povrchní ještě střežení a maskování velitelských stanovišť a pozorovatelů i závady v utajení při velitelsko-štábních cvičeních.

Ve svém příspěvku budu se podrobněji zabývat právě těmito závadami při velitelsko-štábních cvičeních na mapách i v terénu a pokusím se ukázat na jejich příčiny a cestu k jejich odstranění.

Nejzávažnějším nedostatkem je dosud malý zájem velitelů všech stupňů o odpovědné a náročné vyžadování dodržování všech zásad utajení velení štáby, za pomoci odborných a politických orgánů. Důstojníci štábů ještě plně neznají zásady utajení velení, neodpovědně zacházejí s tajnými písemnostmi, nejsou prodchnuti vysokou a uvědomělou

bdělosti a ostražitosti na pracovištích i ve styku s nepovolanými osobami. Zejména nedodržují v potřebné míře zásady utajení při velitelských rozhovorech na pojítkách, především na radiu.

Za organizaci utajení velení odpovídá velitel a náčelník štábu. Ten je povinen znát a zajišťovat pomocí šifrovacích orgánů stupeň utajení všemi prostředky a opatřeními, které stále kontroluje.

Uvedu několik případů, kdy neodpovědným jednáním nebo neznalostí zásad utajení velení byl ohrožen nejen průběh a úspěch prováděné operace, ale i zájem státního tajemství a bezpečnosti.

Na jednom cvičení v terénu náčelník štábu, vyšší jednotky sám podal otevřeně radiem zprávu obsahující údaje o průběhu prováděné operace většího rozsahu. Zpráva byla zachycena radioamatérskou stanicí na našich západních hranicích. Mohla být tedy zachycena i nepřátelskými naslouchacími stanicemi a prozradit tak zámysl, místo i směr prováděné operace vyšších jednotek.

V boji, zejména v útočné operaci, se radio stává hlavním prostředkem velení. Vyžaduje však, aby se velitelé a štáby všech stupňů zbavili tak zvaného „radiového strachu“ a nedopouštěli se hrubých přestupků při používání pomůcek utajení velení.

Velení radiem se uskutečňuje pomocí kodování a šifrování.

Není-li možné za bojové činnosti použít jiných pojitek, dodávají se bojové rozkazy a hlášení o učiněných rozhodnutích radiem: v síti armádního sboru a výše šifrované, v síti divise a níže kodované.

Právo dovolit nebo zakázat používání radiových pojitek přísluší náčelníkům štábu divise a výše.

Při jiném cvičení v terénu s vojsky pohyboval se „nepřátelský“ průzkum několik dní bez ztráty v bojovém prostoru vyšší jednotky, jejími prostředky se dokonce zásoboval a přepravoval, ačkoli se od jejich příslušníků podstatně lišil výsadekářským výstrojem. Dostal se i na velitelské stanoviště a získal tam cenné zprávy o chystané operaci. Vyslechl i rozhovor důstojníků o chystaném přesunu a jako regulační hlídka jej dokonce kontroloval. Nikdo ho po celou dobu neprověřoval, a tak získal od příslušníků přesunových jednotek, dokonce i od důstojníků, informace o organizaci a příští dislokaci vyšší jednotky. Průzkum se vrátil na svou základnu a získanými zprávami byla chystaná operace prozrazena, což mohlo způsobit ve skutečnosti nejen její zmaření, ale i značné lidské a materiální ztráty.

Tu vidíme několik podstatných závad v utajení, záležejících v nedostatečné bdělosti a zajištění na velitelských stanovištích, ve špatném výkonu strážní a dozorčí služby, v lehkomyšlnosti velitelů vozů, v povídavosti důstojníků před nepovolanými osobami, ale zejména v naprosto nevyhovujících opatřeních velitele a podřízených orgánů k zabezpečení utajení a střežení bojového prostoru.

Zámysl připravované operace a přeskupení jednotek musí být zásadně utajeno, na přípravách může pracovat jen nejnutnější počet povolaných osob a jejich pracoviště musí být zajištěno po všech stránkách. Přípravné plány a doklady musí být utajeny před nepovolanými, písemnosti dopravovány styčnými důstojníky.

Zásady utajení nejsou také plně dodržovány při zajišťování a přemísťování velitelských stanovišť a pozorovatelů. Jejich umístění je voleno nevhodně s hlediska možnosti nepřátelského pozorování a nejsou dokonale maskovány a bojově zajištěny. Pohybuje se tam často mnoho osob, přichází nekryté mnoho spojek, které se bez vědomí velitele, někdy i bez doprovodu dozorčích orgánů, dostávají i do zvlášť vyhrazených prostorů, kde mají možnost pozorovat a vyslechnout i bojová opatření, s nimiž nejsou oprávněni se seznamovat. Počet osob přicházejících na VS a VP je třeba omezit na nejmenší možnou míru.

Nehledě na podstatné narušování klidu a chodu štabních prací ohrožuje velký počet osob i utajení a bezpečnost pracoviště. Je nutno, aby přístup osob na VS (VP) byl přísně regulován a kontrolován dozorčími orgány všech stupňů, zejména pak operačním dozorcím, bez jehož vědomí nemohou se cizí osoby ve štábu volně pohybovat. Osoby přicházející k veliteli nebo náčelníku štábu musí jím být předem ohlášeny.

Při přemístění velitelského stanoviště nebo pozorovatelný je nutno zajistit prohlídku celého prostoru, aby tam nezůstaly nějaké písemnosti nebo doklady, a ani jiné stopy, které by prozradily činnost a úkoly jednotky.

Kontrolou nadřízených orgánů jsou stále ještě po přesunech a skončených cvičeních zjišťovány v tomto směru nedostatky, které svědčí o malé odpovědnosti velitelů a jejich podřízených štábů s hlediska utajení a zacházení s tajnými bojovými písemnostmi, které nejsou vedeny a ukládány podle vydaných předpisů.

Tak byly nalezeny pohozené neevidenční i výtisky bojových rozkazů vyšších velitelů, které mají být pořizovány vlastní rukou jen v jednom exempláři, z nichž byl patrný nejen zámysl, ale i organizace a dislokace celé vyšší jednotky. Podobně byly nalezeny ztracené a zapomenuté mapy se zakreslenou situací. S hlediska utajení je nutné, aby v pracovních mapách jednotlivých funkcionářů bylo zakreslováno jenom to, co potřebují nutně k výkonu své funkce. Zámysl boje a operace smí být zakreslen jen u operačního oddělení v mapě přiložené k plánu operace (boje).

Četné závady se vyskytují ještě při přesunech, které je nutno provádět a cvičit také v noci. Není dbáno na utajení a maskování výchozího shromaždiště a během přesunu pochodové a automobilní proudy nejsou účelně rozčleněny a ukázněny, nedbají zásad zatemnění, volí místa zastávek ve velkých osadách a nejsou správně regulovány. Tak dochází k nežádoucím dotazům a styku s civilním obyvatelstvem, které se tímto způsobem seznamuje se směrem a někdy i cílem přesunu. Byly zjištěny případy, že si domácí pomocníci zahraničních agentů v osadách zapisovali čísla a počty projíždějících automobilních proudů a pochodujících jednotek a byli odhaleni jen bdělostí a ostražitostí jejich příslušníků.

Odstranění těchto závad vyžaduje uvědomělé a tvrdé pochodové kázně, zajištěné přesnými rozkazy a přípravou velitelů všech stupňů k provedení přesunu, jeho regulaci i kontrolou během přesunu. Neúplné rozkazy jsou příčinou, že vedoucí proudů a spojky neznají pochodovou osu, zaviňují časté jejich bloudění, ztrátu času, materiální škody, zmatek na pochodových osách, nežádoucí dotazy u civilního obyvatelstva a nebezpečí prozrazení, napadení nebo zničení nepřítelem.

Dále se budu podrobněji zabývat pomůckami utajení velení, způsoby jejich používání i nedostatky, které se ještě v jejich znalosti i v správném a účelném používání vyskytují.

Pomůcky utajení velení jsou prostředkem k dopravě zpráv a k vedení přímých velitelských hovorů, způsobem pro nepovolané osoby nesrozumitelným. Slouží k utajení zpráv dopravovaných při velitelském styku všemi druhy pojitek, zejména technickými pojitky.

Dodávání operačních rozkazů a zpráv důležitého obsahu, stupně státního i služebního tajemství, otevřenou řečí radiem, telefonem nebo dálnopisem je trestné a posuzuje se jako vyzrazení vojenského nebo státního tajemství.

V podstatě je možno otevřenou řeč zastřít a utajit dvojím způsobem:

- a) šifrováním, které zaručuje úplnou bezpečnost dopravované zprávy a které provádějí podle požadavků velitelů výhradně zvlášť k tomu určené šifrovací orgány,
- b) kodováním, kterým lze na potřebnou dobu utajit obsah zpráv dílčího významu nebo dočasné platnosti, dopravovaných osobně veliteli a příslušníky štábů mezi sebou technickými pojitky.

Šifrování je upraveno zvláštními směrnicemi a pomůckami, s kterými se mohou seznamovat a odděleně pracovat jen ustanovené k tomu orgány. Avšak všichni důstojníci, zvlášť příslušníci štábů, mají znát všeobecný šifrovací předpis, který stanoví podmínky pro odesílání a přijímání šifrovek. Ty mohou podávat k odeslání jen někteří funkcionáři, jako velitel, zástupce velitele pro politické věci, náčelník štábu, náčelník operačního oddělení nebo jimi určené důstojníci. Obsah zprávy určený k zašifrování musí být napsán podávajícím výhradně na zvláštním blanketu-šifrovce a nesmí být pořizován opis (průpis)

ve stejném znění. Potřebuje-li podatel doklad o obsahu odesílané zprávy, může si ji pořídit ve stručném výtahu, nikdy však doslova. Všichni povolání funkcionáři musí umět psát šifrovky, při čemž musí dbát, aby zpráva byla vojensky stručná, krátká a jasná. Dlouhé šifrované zprávy zpomalují provoz, včasné doručení a někdy mohou ohrozit i bezpečnost šifrovacích pomůcek.

Při cvičeních na mapách i v terénu se dosud ukazuje, že šifrování bylo prakticky velmi málo používáno, zejména v době příprav a při dodávání operačních rozkazů pro přeskupení, kdy šifrování zaručuje bezpečnou míru jejich utajení. Když pak na žádost šifrovacích orgánů a na rozkaz velitelů byly podávány šifrovky, byly to zprávy neúměrně dlouhé a podružného významu. Svádí k tomu zpravidla cvičné vzdálenosti velitelských stanovišť a bojových sledů, kdy je možno tyto zprávy dodávat osobně nebo spojkami, což by však ve skutečnosti nebylo možné, zejména ve spojení s týlem, kde také je nutno zajistit možnost šifrování. Také se ukázalo, že důstojníci neznají všeobecné zásady šifrování. Stalo se, že byly podávány šifrovky telefonem kodovaně, nebo dokonce normálním spisem ve třech výtiscích s požadavkem potvrzení a vrácení dvou výtisků jako dokladu k založení. Takové závady jsou nepřijatelné, poněvadž ohrožují bezpečnost šifrovacích pomůcek. Šifrovky musí zůstat uloženy jen u šifrovacích orgánů a mají ráz „přísně tajný“. Zašifrované zprávy jsou však rázu obvyčejného a dopravují se zpravidla technickými pojiťkami (radiem, dálnopisem a telefonem), ale mohou být dopravovány též jako písemnosti, po případě ve zvlášť důležitých a nutných případech i kurýry.

Náčelníci štábů musí znát výkonost šifrovacích orgánů a plně jich využít, ale také plně je zabezpečit. Jejich oddělené stanoviště má být mezi operačním oddělením a spojovacím uzlem a vždy střeženo strážným.

Kodování je prováděno všemi funkcionáři štábů. Hlavní pomůcky utajení velení jsou:

hovorové tabulky — tabulky kodů — kodované mapy — krycí jména terénních předmětů — pseudonymy — volací znaky velitelství (útvary), ústředna a stanic — čísla funkcí — krycí čísla útvarů — tabulky radiových signálů a smluvených znamení.

Nejdůležitější a nejpoužívanější z těchto pomůcek utajení velení jsou hovorové tabulky určené k přímému velitelským hovorům na technických pojiťkách. Jsou sestaveny pro různé účely tak, že se celé věty, slova, písmena, číslice a vojenské zkratky snadno a bezpečně převedou v kódy s možností kombinování i s otevřeným zněním té části zprávy, kterou není třeba utajovat. Podle účelu mohou být upraveny podle druhu vojsk i podle způsobů boje, pro mírový i polní styk. Výrazy do nich navrhuje ten, pro jehož používání jsou určeny. Hovorových tabulek se s výhodou používá ve spojení s jinými pomůckami utajení velení, zejména s kodovanou mapou, pseudonymy, krycími jmény terénních předmětů, volacími znaky a čísly funkcí. Při vedení hovorů nutno zachovávat zásadu, že ten, kdo zprávu zakodoval, je povinen ji také sám pojiťkem dopravit tak, aby ten, komu je určena, stačil ji během osobního hovoru převést do otevřené řeči a potvrdil, že obsahu zprávy rozuměl. Není přípustné, jak se to dnes ještě často na cvičeních dělá, používat k podávání a přijímání zakodovaných zpráv obsluhy technických pojiťek nebo jiných orgánů na újmu jejich úkolů. Rovněž je nutno, aby ten, kdo zakodovává zprávy, dovedl zprávu sestavit tak, aby obsahovala co nejvíce výrazů obsažených v příslušné hovorové tabulce a aby dovedl správně posoudit která část zprávy musí být zakodována a která její část může být dopravena v otevřeném znění. Dále je nutno, aby velitelé sami znali prakticky dokonale obsluhu pojiťek všech druhů, zejména radií, a aby znali hláskovací abecedu, v čemž jsou dosud značné nedostatky. Při odchodu k ved ení hovoru musí mít osoba volaná i volající u sebe vždy předepsané pomůcky utajení velení, dopravní údaje i evidenční zápisník pro zaznamenávání provozů.

Obdobou hovorových tabulek jsou tabulky kodů. Liší se od nich jen dočasnou platností pro určitou operaci nebo bojovou akci, omezeným počtem speciálních odborných

výrazů a zejména tím, že jich používá omezený počet osob. Těchto tabulek se nepoužívá ve spojení s ostatními druhy pomůcek utajení velení.

Kodování map může být provedeno různými způsoby, ale v podstatě vždy na základě souřadnicových čtverců vyjádřených zpravidla již předtisknutou nebo zvlášť upravenou kodovou sítí opatřenou číselnými nebo slovními (písmenovými) kody. Každý, kdo vede mapu, je povinen sám si podle vydaných pokynů mapu zakodovat a ta se pak stává dokumentem „přísně tajným“.

Krycí jména terénních předmětů zastírají skutečné topografické názvy některých míst terénu důležitých pro prováděnou operaci, zejména měst, řek, hor, důležitých komunikací, směrů a terénních celků podle požadavků operačního oddělení i týlových složek. Umožňují rychlejším způsobem než kodováním utajenou dopravu zpráv pojiťky. Je výhodné si tato vydaná krycí jména vepsat přímo do pracovní mapy.

Pseudonymy jsou krycí jména osob, které se přidělují některým velitelům a funkcionářům vyšších jednotek. Jsou přímo vázány na osobu a funkci, aby byla utajena skutečná jména velitelů a jejich změny. Mohou jich používat při hovorech na technických pojičkách osobně jen funkcionáři, kterým byly přiděleny, k prověření funkce označované zpravidla též funkčním znakem. Je-li nutné, představují se tímto pseudonymem.

Tabulky radiových signálů a smluvených znamení umožňují smluvené utajené dodávání krátkých zpráv a rozkazů, předvídaných plánem součinnosti, které zajišťují těsnou spolupráci pozemních jednotek mezi sebou i pro spojení s bojovým letectvem.

Volací znaky a krycí čísla útvarů a funkcí zastírají otevřené názvy útvarů, jejich ústředí a funkcionářů všech stupňů. Používá se jich při hovorech technickými pojiťky i při adresování a podpisování telegramů. Volacími znaky je možno též označovat přístupové cesty k jednotlivým velitelským stanovištím a pozorovatelnám jednotek, Základně však nelze, jak se někdy dosud děje, jimi vytyčovat směry přesunu jednotek, což odporuje zásadám utajení. K tomuto účelu je třeba však jiných smluvených značek volených pro každý přesun.

Ačkoli Polní řád připouští při cvičeních používání otevřené řeči na pojičkách v jmenovitě uvedených případech, je nutno s hlediska utajení vždy dobře uvážit zdali je nutno použít této možnosti. Ve všech případech je nutno zakrýt čísla a názvy útvarů, válečné počty, funkce velitelů, velitelská stanoviště i důležité časové údaje chystaných nebo prováděných operací. Tu je třeba též upozornit na dosud časté závady, že rozhodčí a funkcionáři ředitelství cvičení často nedodržují stanovené zásady utajení na pojičkách, dokonce při používání radia, což může mít za následek nejen porušení hovorové kázně, ale i ohrožení státního tajemství.

Uvedené pomůcky utajení velení jsou výhodné pro bojové používání na stupni sbor-divize-pluky. Na vyšších stupních velení má být více využíváno šifrování.

Pro malé jednotky od praporů níže se používá obdobných druhů pomůcek utajení, které jsou odlišné ve způsobu sestavení i používání. Hlavním znakem je jejich jednoduchost a snadné použití i za nejtěžších podmínek boje v přímém styku s nepřítelem, se zachováním jejich bezpečnosti. Jsou to zpravidla volací znaky, čísla funkcí, ale také jednoduché hovorové tabulky kodů, kodované mapy, náčrty i krycí jména terénních předmětů.

Závěrem bych chtěl zdůraznit význam utajení zejména při provádění velitelsko-štábních cvičení na základě zkušeností a výsledků Veliké vlastenecké války. Sovětská armáda vychovaná v duchu uvědomělé třídní bdělosti a ostražitosti ukázala že je mistrem v utajení a dokázala dokonale utajit za těžkých bojových a terénních podmínek i operace tak velikého rozsahu a významu, jako byla stalingradská operace, což podstatně přispělo k překvapení, porážce a zničení nepřítele. Ale i ve všech dalších operacích mělo utajení a překvapení nepřítele veliký význam. Právě tak jako včasné odhalení a zneškodnění činnosti nepřátelských agentů mělo též značný podíl na slavném vítězství sovětského lidu ve Veliké vlastenecké válce.

